

Muuttuva tieto, muuttuva sosiaalityö *

Mikko Mäntysaari

10.11.2005

Tiivistelmä

Uusi sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuutta säätelevä laki esittää sosiaalityön koulutukselle ja tutkimukselle merkittävän haasteen: ammatillisesti koulutetun sosiaalityöntekijän tulee perustaa työssään tekemänsä valinnat ja ratkaisut tutkittuun tietoon. Tutkimus ei kuitenkaan ole pelkästään empiiristen tulosten esittämistä. Yhteiskuntatieteellinen tiedonmuodostus perustuu teorioihin. Myös sosiaalityön tutkimuksessa teorit ovat tärkeitä

1 Uusi kelpoisuuslaki

Pitkällisen kamppailun jälkeen sosiaalihuoltoon saatiin uusi ammatillisen henkilöstö kelpoisuutta säätelevä laki. Laki tuli voimaan elokuussa 2005. Uuden lain mukaan sosiaalityöntekijöiltä edellytetään maisteritutkinto pääaineena sosiaalityö, tai ainakin pääaineen laajuiset opinnot sosiaalityöstä.

Lain voimaantulo toteutti monet haaveet. Sosiaalityöntekijöiden ammattiliitto Talentia – joka tosin edustaa myös muita sosiaalialan korkeakoulu-

*Esitelmä Kajaanissa Itä-Suomen sosiaalityön päivillä 10.11.2005.

tettuja henkilöstöryhmiä – oli pitkään toiminut uuden kelpoisuuslain puolesta. Myös yliopistojen sosiaalityön laitokset olivat mukana keskustelussa uudesta pätevyyslaista, mutta ehkä hivenen varovaisemmin kuin ammattiliitto. Yliopistojen kannalta uudesta laista seuraa tilanteen selkiytyminen: vasta nyt yksiselitteisesti säädetään, minkä laajuisista ja tasoisista opinnoista sosiaalityön ammatillinen koulutus Suomessa muodostuu. Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen näkökulmasta uusi laki merkitsi toisaalta epäselvän tilanteen kohentumista – tulihan uuteen lakiin myös säädös sosionomien kelpoisuudesta, tosin ehkä sittenkin epäselvä nä, mutta säädös kuitenkin. Toisaalta uusi laki oli varmaankin pettymys niille ammattikorkeakoulujen sosiaalialan opettajille jotka olivat ajatelleet sosiaalityön kelpoisuuden olevan saavutettavissa ammattikorkeakoulujen sosionomi-koulutuksella. Tämän suuntaisia yrityksiä lain eduskuntakäsittelyssäkin ilmeni, mutta ne eivät kuitenkaan johtaneet lakiesityksen muuttumiseen.

Tarkastelen tässä puheenvuorossa sosiaalityön muuttunutta tilannetta vain ammatillisen tiedon näkökulmasta. En siis arvioi lain merkitystä ammatillisen identiteetin kehittymisen kannalta saati sen merkitystä sosiaalityön työmarkkinoille, vaikka tämä pohdinta saattaa vielä tulla hyvinkin tarpeelliseksi, sillä sosiaalityöntekijöiden työvoimapula on ilman muuta pahene-
massa.

2 Näyttöön perustuvat hoitokäytännöt

Mitä sitten merkitsee se, että sosiaalityöntekijöiden on, ammatillisen pätevyyden saavuttaakseen, hankittava tutkijakoulutus. (Sillä sitähan ylempi yliopistollinen tutkinto itse asiassa on.)

Eiköhän ajatuksena ole, että sosiaalityöntekijä voi työssään tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa hallussaan olevilla tieteellisen tutkimuksen menetelmillä. Hän on osaa arvioida kriittisesti perusteita, joita käytettävissä olevien toimintakäytäntöjen tueksi esitetään. Hän on siis kriittinen ammattilainen, joka käyttää tieteellisen tutkimuksen menetelmiä työssään sekä tiedonkeruun välineenä että olemassaolevan tiedon arvioinnin välineenä.

1990-luvun kuluessa yhä enemmän kiinnostusta ovat herättäneet näyttöön perustuvat hoitokäytännöt, ensin lääkärin työssä ja muussa terveydenhuollossa, sittemmin myös sosiaalityössä ja opetuksessa.

Suoraviivaisimmillaan voisi ajatella amerikkalaisen näyttöön perustuvien hoitokäytäntöjen edistäjän, Bruce Thyerin tavoin, että sosiaalityön koulutuksen tulee perustua vain empiirisesti todennettuihin työmenetelmiin.

Näyttöön perustuvien hoitokäytäntöjen edistäminen on hyvä idea jota on tavattoman vaikea toteuttaa.

Sosiaalityössä noudatettujen työmenetelmien pätevyyden osoittaminen on hankalaa. Vastaan asettuvat mm seuraavat seikat: aiemmassa tutkimuksessa hyväksi todetun toimintakäytännön verifiointi pysyvästi hyväksi ei koskaan ole mahdollista, sillä aina on mahdollista että seuraava tutkimus nostaa esiin seikkoja, joiden valossa aiemmat myönteiset tulokset asettuvat uuteen valoon. Tämä on ongelmana kaikessa "evidence-based practice" ajattelussa. Sosiaalityön kohdalla on olemassa vielä eräitä erityisongelmia. Sosiaalityön tutkimuksessa yleisessä kvalitatiivisessa metodologiassa tutkimusasetelmat perustuvat idiografiseen yksittäisen tapauksen tarkkaan kuvailuun eikä yleistämiseen tavallisesti pyritä. Sosiaalityön interventioita eli sovellettuja menetelmiä ei ole välttämättä täsmennettävissä tarkasti.

Samalla tuntuu jotenkin ponnettomalta vain hylätä ajatus empiirisen sosiaalityön työmenetelmien vaikuttavuutta koskevasta tutkimuksesta. Itse uskon, että sellaista tutkimusta tarvitaan, mutta tie empiirisesti perusteltuihin sosiaalityön työmenetelmiin on tavattoman pitkä. Voi olla, että tavoitteen suuntaisen edistymisen edellytyksenä on sosiaalityössä tapahtuvan auttamista koskevan teorian luominen.

3 Tutkimus ja teoriat

Empiirisesti perusteltuja hoitokäytäntöjä koskeva keskustelu näyttää jättäneen peittoon kysymyksen, joka on sosiaalityön edistymisen kannalta verrattoman tärkeä: mikä on teorioiden rooli ja merkitys sosiaalityössä. Tutkimushan ei tosiaankaan ole sama asia kuin (vain) joidenkin sinänsä kiinnostavien ja tärkeiden empiiristen tutkimustulosten esittämistä. Tutkimus edistyy vähintään yhtä paljon teorioiden kautta. Voimme ajatella, että on olemassa ”toinen taso”, jolla voimme tarkastella tutkimuksen vaikutusta sosiaalityön käytäntöihin.

Minua on viime aikoina yhä enemmän kiinnostanut kysymys teorioiden merkityksestä sosiaalityössä – sekä käytännössä että tutkimuksessa. Mikä mahtaa olla ammatillisen osaamisen ja teoreettisen pätevyyden välinen suhde? Amlis-opiskelijoiden kokemukset osoittavat, että teoreettisen osaamisen ja ammatillisten kokemusten yhdistäminen on tärkeintä antia tässä ammatillis-tieteellisessä jatkokoulutuksessa. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen tiedotteessa haastatellut Kuopion yliopiston erillisten maisteriohjelmien opiskelijat kertovat samantyyppisestä kokemuksesta: opiskeluun liittyvä teorian ja käytännön vuoropuhelu on tärkeää. ”Käytännön työkokemuksen lujittaminen teoriaopinnoilla alkoi tuntua hyvältä ratkai-

sulta” kertoo sosiaalikasvattaja Eila Nevalainen lehden haastattelussa. (Isotiedote 2005, 7)

Sosiaalityön teorianmuodostus voisi saada apua alan oman tutkimusperinteen paremmasta hallintasta. Aloittaa voisi vaikka kääntämällä Mary Richmondin, Betty Reynoldsin, Alice Salomonin ja Jane Addamsin keskeisiä teoksia suomeksi. Aatehistoriallinen tutkimus voisi selvittää, miten vaikkapa Richmondin tapauskohtainen sosiaalityö edelleen elää suomalais-sakin sosiaalityön arjessa. ”Historia nykyhetkessä” on kiinnostava ajatus.

Varmasti teorioiden merkitystä sosiaalityön tutkimuksessa tulee kuitenkin ensi sijaisesta tarkastella samoin kuin muissakin yhteiskuntatieteissä. Aloittaa voi vaikka miettimällä, keitä ovat teoreetikot, joihin sosiaalityön tutkimuksessa useimmiten viitataan. Ruotsalaiset tutkijat Dellgran ja Höjer tutkivat sosiaalityössä hyväksytyjä väitöskirjoja vuodesta 1980 vuoteen 1998. Heidän mukaansa väitöskirjoissa mainittiin usein neljä teoreetikkoa: G.H. Mead, Erwin Goffman, Michel Foucault ja Pierre Bourdieu. Mead ja Goffman ovat sosiaalipsykologisen teorianmuodostuksen kannalta kiinnostavia tutkijoita. Foucault ja Bourdieu ehkä astetta sosiologisempia, mutta myös heidän tuotantonsa vahvalle esiintymiselle sosiaalityön tutkimuksessa on kieltämättä vahvat perusteet. Dellgran ja Höjer väittävät, että ruotsalaisessa tutkimuksessa näkyy aikaisempaa selvemmin myös viittaaminen toisiin sosiaalityön tutkimuksiin. Tätä voi pitää selvänä osoituksena siitä, että tutkimusalue on kypsymässä itsenäiseksi tutkimusalueeksi.

Tällaisen kartoituksen ohella voi etsiä myös teoreettisia avauksia sosiaalityöhön. Tämän tyyppistä keskustelua käytiin pohjoismaissa 1980-luvulla esimerkiksi Ruotsissa Sune Sunessonin ja Peter Westlundin, Norjassa Steinar Stjernøn ja Suomessa Jorma Sipilän toimesta. Englannissa Richard Timmuss pohti jo 1960-luvulla sosiaalityön teemoja, joita hän tarkasteli omal-

la persoonallisella tavallaan. Viime vuosina on ollut aika harvinaista, että eturivin yhteiskuntatieteilijä ryhtyy miettimään sosiaalityön kysymyksiä. Tällainen tapaus on kuitenkin nyt käsillä.

Richard *Sennett* on amerikkalainen sosiologi, jonka syvälliset tekstit ovat askarruttaneet suomalaisiakin tutkijoita 1980-luvulta lähtien (Sennett 1990; Lehtonen & Mäntysaari 1995). Sennett on ollut kiinnostunut yhdyskuntien ja erityisesti kaupunkien historiasta. Hän on tutkinut myös mentaliteettien muutosta kiinnostavalla tavalla. Nyt Sennetiltä on ilmestynyt suomeksi käännetty teos *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa*. (Sennett 2004). Teos sisältää kiinnostavan analyysin sosiaalityön ja koko läntisen hyvinvointivaltion kehityksen muutoksesta.¹

Kyse on eriarvoisuudesta, jota Sennettin mukaan kaikkiin yhteiskuntiin kaikkina aikoina sisältyy. Eriarvoisuus on osin väistämätöntä. Eriarvoisuus on osin sellaista joka johtuu yhteiskunnasta, osin sellaista joka johtuu yksilöiden lahjakkuuseroista. Hyvinvointivaltio luo tasa-arvoiset rakenteet joihin hyväksyttävissä oleva eriarvoisuus voi nojautua – ei siis niin, että hyvinvointivaltio loisi täydellisen tasa-arvon. Sellaista yhteiskuntaa ei yksinkertaisesti voi olla olemassa (Sennett 2004, 254) Kyse ei ole siitä, etteikö eriarvoisuutta tulisi vastustaa, mutta on väärin olettaa, että ihmisten kesken ei olisi eriarvoisuutta. Yhteiskunnassa ja eteenkin hyvinvointivaltiossa ongelman ydin on, kuinka vahvat voivat kunnioittaa niitä, joiden kohtaloksi on jäädä heikoiksi. Sennett väittää, että nykyajan ihmisiltä puuttuu keinoja osoittaa keskinäistä kunnioitusta eriarvoisuuden muodostamien rajojen yli. Fyysinen voima, taitavuus ja ahkeruus työssä ovat tarjonneet työväenluokkaan kuuluville ihmisille mahdollisuuden kunnioituksen saavuttamiseen eriarvoisuudenkin oloissa. Tällaiset mahdollisuudet ja keinot

¹Leena Eräsaari on arvostellut teoksen *Sosiologia*-lehdessä (Eräsaari 2005)

ovat valitettavasti pitkälti kadonneet, ja tilalle on tullut kulutusta, suoriutumista ja menestymistä hyvin yksiselitteisesti korostava yhteiskunta. Työ ei enää ole miehen kunnia, vaan taitava kulutus. Pitkäaikaistyöttömien kohdalla työssä menestyminen ei ylipäänsäkään voi olla kunnioituksen ja sitä kautta itsekunnioituksen lähde. Silti yhteiskunnallinen nousu on mahdollista.

Richard Sennett käyttää omaa elämäänsä esimerkkinä tarkastellessaan kunnioittamisen ongelmaa eriarvoisuuden yhteiskunnassa. Sennett asui lapsuutensa Cabrini Green-nimisessä chicagolaisessa slummissa yhdessä yksinhuoltaja-äitinsä kanssa. Sennettin äiti opiskeli 1950-luvulla sosiaalityöntekijäksi, ja kykeni siten muuttamaan poikansa kanssa pois slummita. Richard Sennett puolestaan oli musikaalisesti lahjakas ja hän opiskeli sellon soittoa. Klassinen musiikki tarjosi hänelle reitin ulos asuinalueen ankeudesta. Sellistiä Sennettistä ei tullut, sillä hänen vasen kätensä vammautui ja siksi esiintyvä soittaminen oli lopetettava. Hän pääsi opiskelemaan Harvardiin ja eteni opintojensa myötä yhä kauemmaksi alkuperäisestä asuinympäristöstään. Mutta jos parempien elinolojen saavuttaminen oli mahdollista Sennetteille, mitä heidän entiset naapurit saattoivat ajatella omasta kohtalostaan? Jokainen on oman onnensa seppä – tähän näkemykseen amerikkalainen yhteiskunta on tottunut nojautumaan.

Sosiaalityön itseymmärryksen kannalta tavattoman kiinnostava on Sennettin keskustelu sosiaalityön pioneerihahmon, Jane Addamsin ja katolisen nunnan, äiti Cabrinin välisestä kiistasta.

Jane Addams oli Chicagon tunnetuin sosiaalityöntekijä, joka toimi aktiivisesti kansainvälisissä rauhanjärjestöissä ja sai Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 1931. Varsinaisen elämäntyönsä hän teki 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Hull House-nimisen settlementin johtajana. Äiti Cabrini puo-

letaan oli italialainen entinen opettaja ja nunna, joka oli muuttanut Yhdysvaltoihin 1889 ja josta tuli Amerikan köyhien siirtolaisten esitaistelija. Heidän suhtautumisensa köyhiin oli erilainen: Addamsin poliittisena linjana oli pidättyväisyys, myötätunnon pitäminen omana tietona. Sennett toteaa, että epäluulolla hyvyyttä kohtaan on pitkät juuret hyväntekeväisyydessä. Addams pyrki irrottamaan myötätunnosta kumpuavat teot moraalisesta itsetehostuksesta. (Sennett 2004, 133) Settlementissä sosiaalityöntekijät toimivat neuvonantajina, vähän kuin yrityskonsultteina. Missään tilanteessa sosiaalityöntekijät eivät saaneet kumota settlementiläisten demokraattisesti tekemiä päätöksiä.

Äiti Cabrinin mielestä moinen vaikeneminen oli tuomittavaa. Auttaja palvelee Jumalaa, ja koska synti koskee kaikkia, asemasta ja varallisuudesta riippumatta, ei se leimaa erityisesti köyhiä. Vastaavasti suhteessa kaikkivaltiaaseen Jumalaan ihmisten keskinäiset epätasa-arvoisuudet ovat niin vähäisiä, etteivät ne ole todellisen solidaarisuuden esteinä. Siksi ei ole lainkaan väärin osoittaa huolenpitoa, antaa sen näkyä sanoissa ja teoissa. Addamsin mielestä katolisen sosiaalityön puhe synnistä, säälistä ja armosta olivat tuomittavia, ja johti italialaiset siirtolaiset samanlaiseen alistuneisuuteen kuin kotimaassa. Sennettin mielestä katolisen sosiaalityön saavutukset olivat kuitenkin huomattavia. Äiti Cabrini puhui hyvin avoimesti siitä, mitä hänen siirtolaisiltaan puuttui: kielitaitoa, koulutusta, käsitystä hygieniasta. Hän kykeni hankkimaan heille opettajia ja lääkäreitä, ja myös rahaa. (Sennett 2004, 132)

Sennett ei oikeastaan vertaile kunnolla Hull Housen ja katolisten nunnien sosiaalityön tuloksia, vaikka ne oman käsitykseni mukaan näyttävät varsin samankaltaisilta. Onhan kielen ja lukemisen opettaminen esimerkiksi ollut

settlementtityön tavoitteena.²

Sennett kuvaa tekstissään, miten vaikeaa on ylittää eriarvoisuuden yhteiskunnassa syntyviä rajoja, ja osoittaa kunnioitusta ihmisille, jotka sijoittuvat yhteiskunnan arvoasteikoissa alemmille portaille. Hän kertoo, miten yhteiskuntatieteilijä ja filosofi Hannah Arendt toimi 1930-luvun Israelissa sosiaalityöntekijänä. Myöhemmin Arendt suhtautui sosiaalityöhön hyvin kriittisesti. Hänen näkökulmastaan sosiaalityöntekijät olivat itseensä keskittyviä auttajia, joiden työstä ei juuri ollut apua asiakkaille.

Jane Addamsin tavoin myös Arendt alkoi voimakkaasti vastustaa säälin nimissä annettuja almuja. Sääli köyhiä, heikkoja ja sairaita kohtaan sisältää kaikuja halveksunnasta. (Sennett 2004, 145)

Vaikka Arendt ja Addams suhtautuivat kriittisesti armeliaisuustyöhön, heidän suhtautumisensa sosiaalityöhön oli kovin erilainen. Arendt ja muut hyvinvointivaltiota uudistamaan pyrkivät ihmiset tuntuvat ajattelevan, että sosiaalityö voidaan korvata kansalaispalkalla tai muilla universaaleilla taloudellisilla etuuksilla. Sennett ei usko, että taloudellisilla keinoilla voitaisiin kokonaan poistaa sosiaalityön tarvetta.

Jos sosiaaliturvassa olisi yksinkertaisesti kyse rahansiirroista apua tarvitseville, byrokratialla ei olisi valtaa säädellä kunnioitusta. Valtion virastoissa vain laskettaisiin, minkä verran rahaa ihmiset tarvitsevat, rahat jaettaisiin, ja kukin huolehtisi itse lo-puista. Laskennalliset toimenpiteet eivät kuitenkaan yleensä ta-voita sosiaaliturvan erityistarpeita: tilinsiirto ei paljon auta sek-suaalisesti hyväksikäytettyjä kodittomia tyttöjä tai pidä vuokra-

²Sennett ei käytä Addamsin Hull House teosta joka meillä on kurssikirjana. Hän ei myöskään rinnasta Addamsia toisiin sosiaalityön historian kannalta keskeisiin toimijoihin kuten sosiaalityön historiaa tarkastelevissa esityksissä on totuttu tekemään. Saattaa tietysti olla, että hän ei tunne esimerkiksi Richmondin toimintaa lainkaan.

kasarmia toimivana yhteisönä eikä vähennä laitoksiin unohdet-
tujen vanhusten yksinäisyyttä.

(Sennett 2004, 172)

Sosiaalityön tarpeen synnyttävät yhteiskunnalliset tilanteet eivät ole rat-
kaistavissa taloudellisin keinoin, eivät ainakaan yksin niiden avulla. Sil-
ti on tietysti niin, että monet sosiaalityön tarvetta synnyttävistä tilanteista
johtuvat köyhyydestä ja työttömyydestä. Sosiaalipolitiikka tarvitsee sosi-
aalityötä, aivan kuten sosiaalityö tarvitsee sosiaalipolitiikkaa.

Sennett puhuu tuen ja autonomian keskinäisestä suhteesta. Miten voimme
luoda hyvinvointivaltion, jossa eriarvoisuudesta eniten kärsimään joutu-
vat ihmiset voivat päästä itse vaikuttamaan siihen, miten heidän riippu-
vuutensa muodostuu. Minusta on kiinnostavaa, että sosiaalityössä on vuo-
sien varrella keskusteltu enemmän tuen ja kontrollin suhteesta kuin tuen ja
autonomian suhteesta.

Kiinnostavaa on myös se, että Sennett ei puhu spontaanien, yhteisöllisyyttä
ja joustavaan vapaaehtoisuuteen nojaavien auttamisen strategioiden puo-
lesta. Monet sosiaalityön ongelmista ovat sellaisia että ne edellyttävät by-
rokraattista, hierarkista ja jäykkää toimintatapaa sillä kohdattavat ongel-
mat ovat vakavia. Hän käyttää esimerkkinään Chicagossa asuvia huumei-
tä käyttäviä nuorisorikollisia. Kontaktin saaminen alueen nuoriin vie puo-
litoista vuotta ja nuoren vieroittaminen huumeista kolme vuotta. Kovin
spontaani ja itsemäärämisoikeuden korostamisesta lähtevä vapaaehtoinen
auttaminen ei yksinkertaisesti toimi.

Vapaaehtoistyö ei todellakaan ole ratkaisu. Vapaaehtoistyö perustuu sää-
liin ja pyrkii usein luomaan persoonallisen, ystävyyttä muistuttavan suh-
teen auttajan ja autettavan välille. Tämä ei ole kuitenkaan mahdollista, sillä

laajamittaisesti persoonallisten ystävyyssuhteiden muodostaminen asiakkaisiin ei käy päinsä. Ammatillisen sosiaalityön tekemiseen liittyy tietty viileys ja etäisyys suhteessa asiakkaisiin. Tämä tietty viileä asenne oli se, mitä Sennett ihmetteli äitinsä toiminnassa ja asenteessa suhteessa avun tarvisijoihin. Teoksen edetessä Sennett tuntuu kuitenkin ymmärtävän äitiään, ja muita ammatillisen sosiaalityön edustajia paremmin.

Sennett hyväksyy sen, että professionaalinen auttaminen ei voi perustua autettavaa kohtaan tunnettuun sääliin. Sääli on sosiaalityön kannalta kuitenkin aika hankala asia. Perinteisesti sääli on ollut jotakin epäprofessionaalista, sosiaalityön filantropiseen menneisyyteen liittyvä tunne josta ammattikunnan on syytä päästä eroon. Sääliin perustuvan filantropian katsottiin olevan tehotonta auttamistyön yhteiskunnallisten päämäärien kannalta, mutta myös autettavan itsensä kannalta. Halu erottautua perinteisestä armeliaisuustyöstä on yksi syy, miksi sosiaalityö-professio on perinteisesti suhtautunut kriittisesti sääliin. Toinen syy liittyy sosiaalityön omaan kehitykseen "auttamisen instituutiona". 1920-luvulta lähtien sosiaalityön asiakassuhdetta ryhdyttiin pitämään luonteeltaan terapeuttisena auttamissuhteena. Sosiaalityön klassikko Mary Richmond kirjassaan "What is social casework" (1939, alkup. 1922) tarkastelee sääliä auttamistyötä haittaavana elementtinä käyttäen esimerkkinään sokean kokemuksia. Näkönsä menettäneen kuntoutumiselle suurin este oli läheisten häneen kohdistama sääli. (Richmond 1939, 161-162)

Turvaako säälin torjuminen työntekijän välimatkaa asiakkaisiin ja hänen ongelmiinsa. Onko hyötyjä tällöin pikemminkin työntekijä kuin asiakas? Tällainenkin näkemys sosiaalityö-kirjallisuudessa esiintyy. Esimerkiksi ruotsalaiset Bernler ja Johnsson käsittelevät lyhyesti työntekijän omien tunteiden merkitystä auttamissuhteessa. Kirjoittajat tuovat esille liiallisen

samaistumisen vaaran, mutta myös sen, että tiukalla rajaamisella ja ali-samaistumisella itseään suojeleva työntekijä ei myöskään ole asiakkaalle avuksi. (Bernler & Johnsson 1988, 204) Sosiaalityön terapeutiseen kehitykseen yleensäkin kriittisesti suhtautunut Harry Specht ei myöskään tunnu uskovan empatiaan säälin vaihtoehtona – mitä ratkaisua myötäelämisen ongelmaan usein tarjotaan (Specht 1994).

Kiinnostava kysymys on myös Sennettin suhde siihen, että sosiaalityötä sekä meillä että muualla tehdään organisaatioissa, usein jopa hyvin suurissa organisaatioissa. Sennettin mukaan byrokratia ja hierarkia keksittiin, jotta säätelemättömän kapitalismin anarkia ja kaaos saatiin taltutettua (Eräsaari 2005, 261).

Sennett näyttää puhuvan sellaisen työtteen puolesta, jota meillä aikaisemmin kutsuttiin sosiaalihuollolliseksi työksi. (Sennett 2004, 192) Sennett on hyvin tietoinen suurten organisaatioiden ongelmista, ja byrokratisoitumiseen liittyvistä riskeistä. Näistähän Suomessakin on laajalti keskusteltu. Olennainen ongelma suurissa organisaatioissa on päämäärarationaalisuuden ja rutiinien tuottama sokeus, joka pahimmillaan mahdollistaa melkein mitä hyvänsä.

Raul Hilberg, jota on kutsuttu merkittävimmäksi Holocaust-tutkijaksi katsoo, että juutalaisten systemaattinen tuhoaminen oli mahdollista vain päämäärarationaalisella hallintotyöllä. Kaasukammioiden ja polttouunien lisäksi tuhoamisessa tarvittiin juna-aikatauluja, lakeja ja asetuksia, hallinnollisia ohjeita, tilauksia rakennusyriyksille ja puutarhureille, jotka istuttivat puita ja pensaita keskitysleirien peittämiseksi.

Die besondere Merkmale einer Bürokratie sind Zweckrationalität und Routine; ihre typische Haltung ist Leidenschaftlosigkeit.

(Osang 2002, 191)

Kun sosiaalityötä tehdään lähes aina organisaatioissa, on syytä ottaa vakavasti se, että organisaatio voi toimia myös näin: sillä voidaan Hilbergin mukaan tunteettomasti tuhota kokonaisia kansoja.

Sennett tuntuu kuitenkin varottavan liiallisesta byrokratian pelosta. Sosiaalitoimen asiakas ei kaipaa vapautusta byrokratian rasitteista vaan enemmänkin yhteyttä toisiin ihmisiin. (Sennett 2004, 202)

Sosiaalityön mahdollisuudet ovat solidaarisuudessa, joka ulottuu myös ihmisiin jotka ovat erilaisia kuin me (Sennett 2004, 248). Sikäli kuin tällaista solidaarisuutta yhteiskunnassa syntyy ja sitä voidaan ylläpitää, on sosiaalityö mahdollista.

4 Sosiaalityön tehtävästä

Hyvinvointivaltion nykymuotojen epäonnistuminen on Sennettin mukaan kiinni siitä, että avun saajalla ei ole mahdollisuutta osallistua vastavuoroisesti antamalla jotakin omastaan. (Sennett 2004, 218) Malesiassa järjestetyssä ICSW:n maailmankonferenssissa elokuussa 2004 kuulin esityksen kansainvälisestä talonrakennusprojektista, jossa osin vapaaehtoisvoimin rakennetaan köyhille slummien asukkaille laadukkaita omakotitaloja. Talot eivät ole ilmaisia, asukas joutuu ottamaan asuntolainan. Lisäksi he joutuvat osallistumaan talon rakentamiseen: "paying by sweating". Kun siis keskele ankeinta slummiä rakennetaan moderni ja kaikinpuolin kelvollinen talo, voisi ajatella, että se rikkoisi asukkaiden yhteisöllisyyttä. Seuraus näyttää kuitenkin olevan toinen: syntyy pikemminkin talkooperinne, jossa ihmiset auttavat toisiaan parempien asuntojen rakentamisessa, vähän samaan ta-

paan kun Suomessa sodan jälkeen tehtiin rintamiestaloja, itse rakentaen ja talkoilla.

Sennett ei näytä tunne Berkleyn yliopiston sosiaalityön professorin ja sosiaalihuollon puolestapuhujan, Harry Spechtin tuotantoa. Itse näen heidän argumenteissaan yhteisiä piirteitä: myös Specht puhuu siitä, että terapian sijaan sosiaalityön on pyrittävä yhteisöjen luomiseen. (Specht & Courtney 1995) Specht, jonka viimeiseksi teokseksi jäi yhdessä Mark Courtneyn kanssa julkaistu *Unfaithfull Angels* (1995) arvosteli sekä tässä kirjassaan että muissa puheenvuoroissaan sosiaalityön terapiapyrkimyksiä. Spechtin mukaan kyse oli siitä, että sosiaalityö oli unohtanut "missionsa", köyhien ihmisten puolesta toimimisen ja auttamisen. Hän ei voinut hyväksyä sosiaalityön ammattikunnan harhautumista psykiatrian kumppaniksi. Spechtin mukaan sosiaalityön keskeinen yhteiskunnallinen tehtävä on "developmental socialization", käsite jonka voisi kääntää vaikkapa kehityssozialisaatioksi. Psykoterapia eri suuntineen taas tavoittelee resosialisaatiota. Spechtin mukaan näiden välillä on erittäin suuri ero. Sosiaalityön tehtävänä on auttaa ihmisiä suoriutumaan heille määrättyissä sosiaalisissa rooleissa. Auttaminen tapahtuu jakamalla tietoa, tarjoamalla sosiaalista tukea ja ohjausta sosiaalisissa taidoissa ja avaamalla yhteiskunnallisia mahdollisuuksia. Kyse on myös ihmisten auttamisesta sellaisissa vaikeissa elämäntilanteissa, joita syntyy toisten ihmisten ja ryhmien vääristä valinnoista – esimerkiksi poliittisesta, rodullisesta tai taloudellisesta sorrosta.

Psykoterapian tavoittelema resosialisaatio taas kasittelee tunteita: resosialisaation pyrkimyksenä on auttaa ihmisiä käsittelemään tunteitaan, havaintojaan ja emootioitaan niin, että sosiaalisissa rooleissa selviytyminen tulee mahdolliseksi:

"the concern of resocialization is with helping people deal with feelings, perceptions and emotions that prevent them from performing their social roles adequately because of impairment or insufficient development of emotional and cognitive functions intimately related to self."(Specht 1994, 151)

Psykoanalyttinen traditio eri variantteineen, egopsykologia ja rogerslainen humanistinen psykologia ovat kaikki lopulta sosiaalityön kannalta yhtä arvokkaita, sillä psykoterapiasta ei ole suurta apua sosiaalisten ongelmien lievittämisessä. Sosiaaliin ongelmiin voidaan vastata vain yhteisöllisin keinoin. Specht on tiukkana: sosiaalityön ei tule kysyä, "miltä sinusta nyt tuntuu", vaan auttaa yhteisöjä luomaan hyvää. Spechtin suositus sosiaalityölle kuuluu, että sosiaalityön "on rakennettava yhteisö", terapeutisen toiminnan sijasta. Esimerkkejä löytyy AA-liikkeestä, USA:n demokraattisen hallinnon 1960-luvulla käynnistämästä "War on Poverty" ohjelmasta sekä kansalaisoikeusliikkeistä. Mikäli Specht on oikeassa, on sosiaalityön tehtävä yhteisöllisen solidaarisuuden edistämisestä.

5 Lopuksi

Kuten tästä esityksestä on käynyt ilmi, pidän Sennettin teosta erittäin tärkeänä analyysina ammatillisen sosiaalityön mahdollisuuksista nykyisessä yhteiskunnassa. Sennett hylkää perinteisen katolisen armeliaisuustyön, vaikka hänen näkemyksensä onkin siitä hivenen ristiriitainen. Katolinen sosiaalityö kykeni välittämään tunnustusta ihmisille, jotka eivät olleet elintasokilpailussa pärjänneet. Tehokkaaseen auttamiseen tähtäävä hyvinvointivalttiollinen sosiaalityö ei ammatillisessa viileydessään ja pidättyvyydessään ollut siihen samassa mitassa kyennyt. Ennen kaikkea ongelmana oli

ja on, että hyvinvointivaltiollisesta auttamisesta puuttuu vastavuoroisuus. Tittmusin ja Maussin näkemys lahjasta hyvinvointivaltiollisen toiminnan ydinasiana tuntuu sittemmin unohtuneen.

Kaikesta hyvinvointivaltiota ja virallista sosiaalityötä kohtaan suuntaamastaan kritiikistä huolimatta Sennett ei puhu samaa kieltä uusliberalististen hyvinvointivaltion uudistajien kanssa. Hän ei tunnu uskovan vapaaehtoisuuteen, projektiorganisaatioihin eikä sosiaalisten ongelmien poistamiseen rahalla, vaikkapa kansalaispalkalla. Itse luen hänen teostaan tunnustuksen antamisena ammatilliselle sosiaalityölle, vaikka hän esittääkin meille kysymyksiä etäisyyttä ottavan työskentelytavan mielekkyydestä. Hän tuntuu ajattelevan, että emotionaalisen etäisyyden säilyttäminen on auttajan jaksamisen kannalta välttämätöntä, mutta samalla on toimittava niin, että etäisyyttä ei tule erehdyksessä ottaneeksi liikaa, jolloin solidaarisuus käy vaikeaksi. Ilman solidaarisuutta ei puolestaan voi olla todellista auttamista.

Viitteet

Bernler, Gunnar, Johnsson, Lisbeth (1988) Teori för psykosocialt arbete. Stockholm: Natur och kultur.

Eräsaari, Leena (2005) Mihin hyvinvointivaltio kaatui? Sosiologia 42 (3), 260–261.

Iso-tiedote (2005) Tutkimuksen ja käytännön vuoropuhelua sosiaalityön opinnoissa.

Lehtonen, Heikki, Mäntysaari, Mikko (1995) Kaksi erää julkisen ja yksityisen rajalla. *tiede ja edistys* 20 (1), 63–71.

- Osang, Alexander (2002) "Hitler war doch nicht dumm". *Der Spiegel* (49), 191–194.
- Richmond, Mary E. (1939) *What is social case work? An introductory description*. New York: Russell Sage Foundation, repr. original edition 1922 painos.
- Sennett, Richard (1990) *The Conscience of the Eye. The Design and Social Life of Cities*. London - Boston: faber and faber.
- (2004) *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa*. Tampere: Vastapaino. Suom. Kaisa Koskinen, alkup. "Respect in the World of Inequality"(2003).
- Specht, Harry (1994) *Social Work and the popular psychotherapies*. Teoksessä *Social Work Processes*, toimittajat Beulah Roberts Compton, Burt Galaway. Brooks: Cole Publishing Company, sivut 145–153.
- Specht, Harry, Courtney, Mark E. (1995) *Unfaithful Angels: How social work has abandoned its mission*. New York: Free Press.